

PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG ĐÔ THỊ DỰA VÀO ĐẠI HỌC

GS.TS. MAI TRỌNG NHỤN

ĐẠI HỌC LÀ NƠI ĐÀO TẠO VÀ CUNG CẤP CHO ĐÔ THỊ NGUỒN NHÂN LỰC CHẤT LƯỢNG CAO, THAM GIA TÍCH CỰC VÀO VIỆC GIẢI QUYẾT CÁC VẤN ĐỀ ĐẶT RA TRONG THỰC TIỄN CỦA ĐÔ THỊ TỪ QUY HOẠCH KHÔNG GIAN, KIẾN TRÚC CƠ SỞ HẠ TẦNG ĐẾN CÁC VẤN ĐỀ KINH TẾ, CHÍNH TRỊ, VĂN HÓA, XÃ HỘI VÀ BẢO VỆ MÔI TRƯỜNG ĐÔ THỊ. ĐÂY CHÍNH LÀ CƠ SỞ ĐỂ HÌNH THÀNH NÊN CHIẾN LƯỢC PHÁT TRIỂN DỰA VÀO ĐẠI HỌC TRONG KỶ NGUYÊN KINH TẾ TRÍ THỨC NGÀY NAY.

PHÁT TRIỂN ĐÔ THỊ BỀN VỮNG TRONG BỐI CẢNH BIẾN ĐỘNG TOÀN CẦU

Các tiêu chí phát triển bền vững đô thị: Đô thị bền vững là đô thị đạt được sự thống nhất trong khuôn khổ bền vững cả ba mặt kinh tế, xã hội và môi trường, nhằm nâng cao chất lượng sống của thế hệ hiện tại mà không làm ảnh hưởng tới các nhu cầu phát triển của các thế hệ tương lai. Khuôn khổ đó phải thể hiện thống nhất giữa quy hoạch, kế hoạch, quản lý phát triển và hành động thực hiện với sự đồng thuận của mọi thành phần xã hội: Nhà nước, tư nhân, cộng đồng; mọi cấp độ; địa phương, thành phố và quốc gia và phải là một Thành phố công nghệ (technopolis). Nguyên tắc chung mang tính quy luật của sự phát triển đô thị bền vững là sự kết hợp tối ưu giữa các quy luật vận động của tự nhiên và các quy luật vận động kinh tế - xã hội của đô thị, nhằm xây dựng nên một môi trường nhân tạo (kỹ thuật), đảm bảo mối quan hệ hài hòa về: Kinh tế, xã hội và môi trường trong đô thị, vùng lãnh thổ đô thị và ngoài vùng lãnh thổ đô thị theo những giai đoạn phát triển nhất định. Các tiêu chí phát triển bền vững đô thị trong bối cảnh biến động toàn cầu bao gồm: Vùng phát triển xung quanh khả năng cạnh tranh tốt; quản lý tốt; đô thị lành mạnh; tài chính lành mạnh (WB, 2000).

- Vùng phát triển xung quanh: Đô thị bền vững phải có vùng xung quanh cùng phát triển bền vững;

- Cạnh tranh tốt: Cạnh tranh trong hấp dẫn đầu tư, trong thương mại, trong giá thành và chất lượng sản phẩm,... Xây dựng hệ thống chính sách cơ chế thích hợp, tạo điều kiện

để phát triển, nâng cao khả năng cạnh tranh là nhiệm vụ quan trọng đối với mỗi đô thị. Khả năng cạnh tranh phụ thuộc vào nguồn tài nguyên thiên nhiên, vị trí địa lý, văn hóa, trình độ nguồn nhân lực cao, cơ sở hạ tầng tốt,...

- Quản lý tốt: Là làm tốt công tác quản trị hành chính đô thị trên cơ sở của một chính quyền mạnh, có sự tham gia tốt của các tầng lớp dân cư, xã hội, có hệ thống giám sát, đánh giá kịp thời các tiêu chí phát triển bền vững đô thị.

- Đô thị lành mạnh (cuộc sống tốt): Nâng cao chất lượng cuộc sống của người dân trên cơ sở giải quyết tốt giữa phát triển, bảo tồn các giá trị văn hoá, chất lượng tiếp cận văn minh nhân loại và y tế, giáo dục, chính trị, thể chế, xã hội và kinh tế với bảo vệ môi trường sinh thái, không để lại gánh nặng với thế hệ tương lai. Nâng cao chất lượng quy hoạch, xây dựng hệ thống hạ tầng hoàn chỉnh, đáp ứng nhu cầu tốt của người dân;

- Tài chính lành mạnh: Là một nền tài chính với cơ chế rõ ràng, công khai, minh bạch, đảm bảo cân bằng thu chi và đảm bảo cho phát triển kinh tế xã hội, đầu tư sản xuất, phục vụ tốt cuộc sống người dân.

Các tiêu chí phát triển bền vững đô thị được tổng hợp và đánh giá bằng nhiều chỉ số tương ứng trên cơ sở đảm bảo nội dung phát triển đô thị bền vững trong bối cảnh biến động toàn cầu.

Những vấn đề mới và chủ yếu trong bối cảnh biến động toàn cầu ảnh hưởng

đến phát triển bền vững đô thị phải kể đến:

- Về lĩnh vực kinh tế: Toàn cầu hóa kinh tế và khủng hoảng kinh tế toàn cầu, gia tăng thương mại quốc tế, đầu tư trực tiếp từ nước ngoài, thành lập và gia tăng vai trò của các tổ chức quốc tế như WTO, OPEC. Toàn cầu hóa kinh tế được xem là trái ngược hẳn với chủ nghĩa kinh tế quốc gia và chủ nghĩa bảo hộ, nó ảnh hưởng đến chủ quyền quốc gia trong phạm vi kinh tế, nó có tác động tiêu cực từ các quốc gia phát triển sang các quốc gia đang phát triển do sự tìm kiếm lợi nhuận của các tập đoàn đa quốc gia;

- Về lĩnh vực công nghệ: Bùng nổ công nghệ thông tin và viễn thông, phát triển hạ tầng viễn thông toàn cầu, phát triển internet, các vệ tinh liên lạc, điện thoại. Nhờ có những thành tựu của công nghệ tin học và viễn thông, mà quan hệ giữa các khu vực trên thế giới ngày càng gần gũi tạo nên một nền văn minh toàn cầu;

- Về lĩnh vực văn hóa – xã hội: Gia tăng trao đổi văn hóa quốc tế, đồng hóa, lai tạp hóa của văn hóa, gia tăng di cư và du lịch quốc tế, gia tăng di cư, nhập cư trái phép... Toàn cầu hóa đã giúp con người hiểu hơn về thế giới và những thách thức ở quy mô toàn cầu. Sự toàn cầu hóa có thể mang lại sự tự do cá nhân nhưng cũng có thể đánh mất bản sắc,...

- Về lĩnh vực chính trị: Gia tăng khủng bố, buôn lậu ma túy...Toàn cầu hóa làm

tăng lên nhiều lần các mối quan hệ của các công dân trên thế giới và cơ hội cho từng người "công dân toàn cầu";

- Về lĩnh vực môi trường: Biến đổi khí hậu toàn cầu (mực nước biển dâng, nhiệt độ trái đất tăng, gia tăng lũ lụt, hạn hán,...), gia tăng ô nhiễm môi trường. Biến đổi khí hậu toàn cầu đang là thách thức lớn nhất với nhân loại, đe dọa trực tiếp môi trường sống của con người, đặc biệt trong phạm vi hệ thống các đô thị trên trái đất.

Tất cả những vấn đề nêu trên đặt ra cho xã hội, các nhà lãnh đạo, các nhà khoa học, các nhà quản lý những thách thức không nhỏ trong tất cả các lĩnh vực. Trong bối cảnh đó con người buộc phải tìm ra những cách tiếp cận mới, những mô hình mới cho quá trình hiện đại hóa và đô thị hóa. Các đô thị cũ phải nghiên cứu tổ chức lại, các đô thị mới phải đi tìm những định hướng phát triển khác nhau.

Như vậy, những tác động của quá trình biến động toàn cầu đến sự phát triển của các đô thị là vô cùng phức tạp. Do vậy, các giải pháp ứng phó, giải quyết chỉ có thể được đề xuất trên cơ sở của cách tiếp cận liên ngành hướng tới mục tiêu phát triển bền vững.

Nguyên tắc tiếp cận: Nguyên tắc tiếp cận phát triển đô thị bền vững trong bối cảnh biến động toàn cầu là "tư duy toàn cầu, tiếp cận hệ thống và hành động địa phương". Do vậy những vấn đề chủ yếu của phát triển bền vững đô thị là kinh tế, xã hội và môi trường phải được "toàn cầu hóa" và "địa phương hóa" cùng một lúc trên cơ sở liên kết đầy đủ các yếu tố phát triển bền vững đô thị ở các cấp độ khác nhau trong một hệ thống thống nhất "Ngôi nhà chung toàn cầu".

NỘI DUNG CỦA PHÁT TRIỂN ĐÔ THỊ BỀN VỮNG TRONG BỐI CẢNH BIẾN ĐỘNG TOÀN CẦU

Quy hoạch đô thị bền vững: Các yếu tố ảnh hưởng và tác động của biến động toàn cầu phải được lồng ghép trong quy hoạch và thiết kế đô thị, trong đó đô thị bền vững phải là một phần của khu vực bền vững rộng lớn hơn và phải đảm bảo 2 yêu cầu cơ bản là "khả năng thích ứng" và "khả năng khắc phục" với những yếu tố biến động toàn cầu. Ví

dự; về lĩnh vực môi trường tự nhiên, quy hoạch đô thị ngoài yêu cầu về sử dụng tối đa năng lượng tái tạo (năng lượng mặt trời, sức gió, sinh học, ...) sử dụng lợi thế và hạn chế của điều kiện tự nhiên, quy hoạch bền vững cần đặc biệt chú ý đến những tai biến tự nhiên do biến đổi khí hậu toàn cầu (lũ lụt, gió bão, nhiệt độ tăng, mực nước biển dâng cao, ...); về lĩnh vực công nghệ, quy hoạch phải đảm bảo đô thị thông minh, thích ứng với sự phát triển của mạng thông tin toàn cầu,...

Những nội dung cơ bản của quy hoạch đô thị bền vững bao gồm: quy hoạch khoa học (làm rõ định hướng), quy hoạch vì dân (tôn trọng nhu cầu thực tế của dân), quy hoạch rõ ràng (định hướng ngành kinh tế chính), quy hoạch có tính cạnh tranh (bảo tồn văn hóa bản sắc), quy hoạch có sắc thái riêng (quy hoạch với ý tưởng thiết kế xuyên suốt), quy hoạch bền vững (bảo vệ môi trường sinh thái), quy hoạch thực tế (có tính sáng tạo), quy hoạch hiệu quả kinh tế (có khái toán đầu tư), quy hoạch toàn diện (có quản lý quy hoạch).

Quản lý phát triển đô thị bền vững. Trong xu thế toàn cầu hóa và xã hội thông tin lập trình, chính sách và thể chế quản lý phát triển đô thị bền vững có thể thay đổi rất cơ bản ngay từ cách tổ chức bên trong của các công sở, đến việc tổ chức quản lý trong một đô thị.

Trong quá trình toàn cầu hóa, sự tự chủ của đô thị sẽ giúp đô thị tăng khả năng cạnh tranh về kinh tế. Đô thị cần có cơ chế phân cấp quản lý hợp lý ở tất cả các cấp của chính quyền đô thị. Sự tăng cường quan hệ giữa thành phố và chính quyền các tỉnh lân cận trong vùng đô thị sẽ tăng sự ổn định về chính trị, dễ dàng trong việc thương thảo để cùng phát triển,...

Tăng cường năng lực quản lý đô thị chính là nâng cao hiệu quả hoạt động của bộ máy chính quyền đô thị và nâng cao hiệu lực của các văn bản pháp quy về quản lý và phát triển đô thị. Xây dựng được cơ chế quản lý đô thị trong thế giới không biên giới là vô cùng khó khăn. Đây là một thách thức lớn, đặc biệt trong quản lý giáo dục đại học. Tuy

niên phát triển đô thị không phải là bất ổn, vấn đề này có thể khắc phục được. Tổng thư ký Liên Hợp quốc Ban Ki Mun khẳng định "Các chính phủ có thể tạo được hài hòa đô thị bằng cách ủng hộ những kế hoạch phát triển cân bằng, có lợi cho người nghèo và cho việc quản lý xây dựng. Lịch sử cho thấy chính sách đô thị hợp lý có thể là con đường vững chắc cho sự phát triển"

Sự phát triển bền vững đô thị là điểm kết thúc của những nghiên cứu, quản lý đơn ngành mà mở đường cho loại nghiên cứu liên ngành.

GIÁO DỤC ĐẠI HỌC VÀ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG ĐÔ THỊ TRONG BỐI CẢNH BIẾN ĐỘNG TOÀN CẦU

Trường đại học là bộ phận cấu thành rất cốt lõi của đô thị hiện đại theo kiểu technopolis (WTA, 2010). Trong kỷ nguyên kinh tế tri thức và bùng nổ của công nghệ thông tin và truyền thống, trí tuệ thực sự trở thành một nguồn lực phát triển chủ yếu và quan trọng nhất. Do vậy giáo dục đại học không chỉ đổi mới nội dung, chương trình đào tạo, mà phải đổi mới tận gốc triết lý giáo dục và phương thức đào tạo đại học. Bên cạnh đó để giải quyết những vấn đề khoa học công nghệ mới ngày nay đòi hỏi sự xuất hiện của những lĩnh vực khoa học liên ngành, tích hợp từ khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, công nghệ, kinh tế,...

Theo chiến lược phát triển bền vững dựa vào đại học thì các cơ quan hoạch định và thực thi chính sách phải tạo ra những "kênh" và mở ra nhiều cơ hội để trường đại học tham gia tích cực hơn nữa vào quá trình chính sách (policy process), thực sự coi các trường đại học và các viện nghiên cứu là những "bể tư duy" của mình.

Về phía các trường đại học, để có đủ năng lực thực tiễn tham gia tích cực vào quá trình chính sách của các quốc gia và đô thị, cần phải đổi mới toàn diện phương thức tổ chức đào tạo và nghiên cứu khoa học theo định hướng đại học nghiên cứu đa ngành, đa lĩnh vực. Quan trọng hơn, phải làm “down to earth” (hạ thổ) khát vọng, tri thức và kỹ năng của cả thầy và trò thông qua những hoạt động tạo nên sự liên thông, liên kết giữa trường đại học, viện nghiên cứu và doanh nghiệp. Đây là một quá trình chuyển đổi đầy khó khăn, nhưng chúng tôi cho rằng đó là lựa chọn bắt buộc, là mệnh lệnh của cuộc sống đối với giáo dục đại học hiện đại ngày nay.

Trên cơ sở những quá trình thay đổi như trên, giáo dục đại học buộc phải thay đổi dần và ngày càng phát triển theo định hướng đại học nghiên cứu, tăng cường gắn kết chặt chẽ với sự phát triển kinh tế, xã hội, văn hóa, bảo vệ môi trường, tham gia trực tiếp vào việc giải quyết những vấn đề của phát triển bền vững đô thị. Chẳng hạn, đối với Thủ đô Hà Nội, các vấn đề mà trường đại học cần tích cực tham gia giải quyết là xây dựng căn cứ khoa học tích hợp đầy đủ cho xây dựng thực hiện quy hoạch tổng thể, quy hoạch chi tiết phát triển bền vững Thủ đô, phát triển kinh tế tri thức của một technopolis, xây dựng lối sống đặc trưng Hà Nội – Thăng Long với các giá trị cốt lõi nói trên, đặc biệt là đào tạo, bồi dưỡng hiền tài cho Thủ đô và cả nước đồng thời làm cho Hà Nội thật sự trở thành Thành phố ý tưởng (ideapolis) và Thành phố công nghệ.

KINH NGHIỆM CỦA ĐHQGHN

ĐHQGHN đang phấn đấu trở thành đại học nghiên cứu đa ngành đa lĩnh vực chất lượng cao. Để hiện thực hóa các mục tiêu chiến lược của mình,

THỦ ĐÔ HÀ NỘI 1000 NĂM TUỔI CÓ NHIỀU TIỀN ĐỀ VỀ ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, CHÍNH TRỊ, VĂN HÓA, XÃ HỘI, KINH TẾ ĐỂ TRỞ THÀNH THÀNH PHỐ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG. ĐỂ LÀM ĐƯỢC ĐIỀU ĐÓ, HÀ NỘI CẦN PHÁT HUY NGUỒN TÀI NGUYÊN VĂN HÓA MÀ TRƯỚC HẾT LÀ CÁC GIÁ TRỊ CỐT LÕI, CÁC NGUỒN LỰC TỰ NHIÊN, CON NGƯỜI ĐỂ XÂY DỰNG VÀ THỰC HIỆN QUY HOẠCH PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG THEO CÁC TIÊU CHÍ CỤ THỂ, TRIỂN KHAI ĐỒNG BỘ CÁC GIẢI PHÁP, TRONG ĐÓ CÓ PHÁT TRIỂN DỰA VÀO ĐẠI HỌC.

ĐHQGHN đang trải qua một quá trình đổi mới toàn diện từ định hướng phát triển, giải pháp tới phương thức tổ chức và hoạt động. Đối với hoạt động đào tạo, định hướng chủ đạo của ĐHQGHN là đào tạo nguồn nhân lực chất lượng cao, nhằm đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế, xã hội, văn hóa và bảo vệ môi trường của đất nước. Sản phẩm đào tạo của ĐHQGHN là đội ngũ tri thức có năng lực tư duy, có tri thức và khả năng tự làm mới tri thức của mình để giải quyết những vấn đề thực tiễn theo hướng tiếp cận liên ngành. Đối với hoạt động KHCN, định hướng của ĐHQGHN là đạt tới đỉnh cao khoa học thông qua nghiên cứu phục vụ thực tiễn, giải quyết những vấn đề thực tiễn đặt ra ở Việt Nam trên tầm cao tri thức và KHCN thế giới, nhờ đó mà có những phát hiện khoa học mới ở đẳng cấp quốc tế.

Là Trung tâm đại học đặt trên địa bàn Hà Nội, ĐHQGHN luôn xác định là bộ phận không tách rời của Thủ đô văn hiến 1000 năm tuổi. Hoạt động KHCN của ĐHQGHN vì vậy luôn ưu tiên phục vụ chiến lược phát triển bền vững Thủ đô. Thông qua hoạt động nghiên cứu khoa học của mình, ĐHQGHN đã có nhiều đóng góp thiết thực vào sự nghiệp phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội và bảo vệ môi trường Thủ đô. Trong các lĩnh vực KHTN và công nghệ, ĐHQGHN đã hiện thực hóa thành công hàng chục nghiên cứu nhằm khai thác nguồn lực tự nhiên, bảo vệ môi trường, cung cấp cơ sở luận cứ cho việc hoạch định chiến lược phát triển bền vững Thủ đô trong kỷ nguyên văn minh trí tuệ và hội nhập quốc tế. Cụ thể các nhà khoa học của ĐHQGHN đã đi đầu trong việc xây dựng chiến lược khai thác và sử dụng bền vững nguồn nước ngầm ở Hà Nội, đề xuất việc đưa nước sông Đà về phục vụ nhân dân Thủ đô; nghiên cứu, đề xuất chiến lược phát triển không gian Hà Nội mở rộng về phía Tây; nghiên cứu theo hướng tích hợp, liên ngành kinh tế - tự nhiên – tài nguyên – môi trường để luận chứng cho kế hoạch sử dụng đất đai ở Hà Nội; nghiên cứu bảo tồn hệ sinh thái đất ngập nước, tức hệ thống sông, hồ ở Hà Nội,... Trong lĩnh vực KHXH&NV, các nhà khoa học của ĐHQGHN cũng đi tiên phong trong những nghiên cứu về quản lý đô thị, về quá trình đô thị hóa, hiện đại hóa, di dân và biến đổi lối sống của cư dân thành thị... Bên cạnh đó, ĐHQGHN đã và đang đào tạo, bồi dưỡng nhiều cán bộ khoa học, quản lý xuất sắc cho Thủ đô Hà Nội.

